

”מעורב בדעת עם הבריות”

אופייה של רבנות קהילה

הרב אהרון איזנטל

ראשי פרקים:

”שנא את הרבנות”

”רב לכם בני לוי”

צומח, צונח או מצמיח

”מעורב בדעת עם הבריות”

”איש על העדה”

”עבד לעם קדוש”

מטה אהרון

”שנא את הרבנות”

בשבת פרשת קרח תשמ”ז, בין שחרית למוסף, התייצב הרב יאיר בן שטרית, ראש הועדה לבחירת הרב לשוב, וסיפר כיצד בקיץ תשמ”ו ביקר הרב אליהו זצ”ל, הרב הראשי דאז, בשיבת הגולן. תושבים רבים באו לשמוע את דבריו. אחד התושבים שאל שאלה ותשובתו של הרב הייתה ששאלה זו יש לשאול את המרא דאתרא, אמרו לו שאין עכשיו בשוב רב מכהן. הרב אליהו הגיב בחדות: ”שוב שאין לו רב, אינו ישוב”. החברים ”לקחו ללב” את דבריו, וכך התגלגל הדבר עד לאותה שעה שבה התבקשתי לשבת על כס הרב.

כשהוצע שהכניסה לעבודת הקודש ברבנות תהיה בשבת קורח, הרהרתי בקול: דווקא בשבת קורח? הלא זו השבת שבה קוראים על הערעור הקשה ביותר על גדול הרבנים שבכל הדורות - משה רבנו? המחלוקת של קורח ועדתו על משה ואהרן הייתה אומנם על רקע אישי, כפי שחשפו חכמינו, אבל היא ישובה על שאלה מאוד יסודית: הצורך בהנהגה רוחנית. העמדה ששללה זאת נוסחה בצורה מדויקת: ”כל העדה כלם קדשים וכתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' (במדבר טז, ג). זו הייתה

- מתוך דברים שנאמרו בשבת פרשת קורח תשס”ז בפני קהילת חיספין, במלאת עשרים שנים לנשיאה בעול הרבנות בשוב.

סיסמת המרד, שנוסחה בידי רעיונאי ואיש של מילים מוצלח במיוחד שקלע לרגש מאוד בסיסי אצל כל אדם.

נתבונן בטענה זו של קורח ועדתו, טענה שיש בה הרבה מן האמת, והיא מייצגת כמה מעגלי התנגדות להנהגה רוחנית, ובכלל זה גם רבנות קהילה.

ההתנגדות הפנימית ביותר היא ההתנגדות העצמית של מי שמתבקש לתפוס הנהגה, זכור מהססנותו של משה רבנו במעמד הסנה. כשמבקשים מפלוני להיות רב קהילה הוא אמור לשאול את עצמו: מה פתאום? לא רק במובן של "שָׁלַח נָא בְּיַד תְּשַׁלַּח" (שמות ד, יג), כלומר יש ראויים ממני, אלא באופן עמוק יותר - מה פתאום לבוא ולומר איזושהי אמירה בוטחת ולהתיימר להוביל? הלא בפשטות המצב הנכון לאדם הוא המצב בו אינו תופס מקום ובו אינו מתנשא על זולתו¹. בעצם הרבנות יש בעיה של התנשאות, וכבר אמר שמעיה בפרקי אבות (א, ו) "שנא את הרבנות", ולפיכך כשקורח אומר "מדוע תתנשאו", הוא נוגע בנקודה מאד רגישה, אם כי כמובן הוא טעה טעות נוראה ביחסו זאת למשה ואהרן. זהו קושי קבוע, שעמו כל בעל נפש אמור להתמודד כל הזמן. באחד מאיגרותיו כותב רבי עקיבא איגר (אגרות ספרים, סי' ט, עמ' 11): "מעודי שנאתי את הרבנות והייתי בורח כמטחוי קשת להתנשא על בני אדם".

במעגל נוסף של מתנגדים נמצא הקהל הרחב, המרגיש מאוים, כי נדמה לו שאמירה ברורה תשלוט על החופש שלו, ועדיפה לו תפוזרת של חלקיקים מריכוז חונק. שנים רבות לא מינו רב בקיבוצים ובמושבים. תופעה זו הוסברה בכך שרבנות כמוסד היא אוטוריטה, בעוד שהקיבוץ הוא דמוקרטי במהותו. הדבר נכון היום כלפי שדרות רחבות של החברה הדתית. אחד העקרונות המרכזיים של החשיבה הפילוסופית החילונית הוא עקרון האוטונומיה העצמית, הטוענת לזכותו המלאה והבלעדית של כל אדם להחליט ולקבוע מה יעשה בהתאם לרצונו החופשי. הדבר דומה למה שאומרים בסדר צידוק הדין: "מי יאמר לו מה תעשה", אלא ששם נאמרו הדברים על הקב"ה, ורוח תקופתנו אומרת זאת על האדם. הרי בכל הנושאים אדם מקבל החלטות בעצמו - בתחום האישי, הרפואי, החברתי, הכלכלי והפוליטי. מדוע שבתחום יחסיו עם בוראו הוא ינהג אחרת? "כל העדה כולם קדושים". לפנינו מהדורה מודרנית של דברי קרח כפי שניסח המדרש (במדבר רבה יח, ג) על "בית

1 אמרתי כמה פעמים בעבר לחברים שהכי נעים לי כשאני נוסע למקום אחר, ויושב בקצה בית הכנסת. אני צריך להתפייס עם עצמי פעמים רבות על עצם הישיבה במקום בו אני יושב.

מלא ספרים" ועל "טלית שכולה תכלת", שאינם זקוקים לדבר מה נוסף מעבר לעצמיותם, טענה שנשמעת לכאורה כטענה חזקה.

"רב לכם בני לוי"

לאור הדברים נשאלת השאלה מדוע בכל זאת קהילה זקוקה לרב ומנהיג רוחני? ומדוע על מי שהקהילה נתנה עיניה בו לתפקיד זה, לשאת בעול הציבור?

התשובה מורכבת מכמה רבדים, נזכיר שניים. הרובד הפשוט, הגלוי, הוא ריבוי התחומים שקהילה או אדם נזקקים להם, החל מפסיקת הלכה והרבצת תורה, עבוד דרך ייעוץ אישי, עבודה סוציאלית, חינוך הילדים והנוער ועד הנהגה רוחנית ומעשית.² למרות שבחלק מהנושאים אפשר להיעזר בפתרונות חלופיים שהחברה המודרנית מציעה - אפשר אולי לקבל תשובה הלכתית מ"רבני האינטרנט", עזרה סוציאלית מעובדים סוציאליים ושיעורי תורה מתלמידי חכמים ביישוב, אך אין ספק שבכל התחומים - יישומה של ההלכה וההדרכה במציאות המסוימת - תשובתו ועזרתו של הרב תהא רבה ומדויקת יותר, הן בשל ההיכרות הארוכה והמעמיקה שיש לו עם אנשי קהילתו, הן בעזרת "ארגו הכלים" הייחודי העומד לרשותו, ובעיקר בגלל האחריות המיוחדת שקיבל על עצמו.

כשהרב אברהם שפירא זצ"ל, הרב הראשי לשעבר, ביקש להגדיר מה אצור בתואר "רב קהילה", הוא ענה: אחריות. היקף האחריות הוא נושא למשא ומתן גלוי או סמוי בין הרב לקהילתו, אולם נקודת המוצא היא אחריות כוללת.

הרובד השני, העמוק יותר, זה המשיב תשובה ניצחת לטענת קורח ועדתו, וסותר את עצם טענתם, הוא: כל אדם זקוק לקנה מידה חיצוני, המאפשר לאדם שיפוט אובייקטיבי ואמתי. זה הדבר שמוציא את האדם ממעגל הקסמים של השיפוט העצמי. כפי שאמרנו, אנחנו חיים בתקופה שבה הולכת ומתבססת התפיסה שכל אדם הוא אדון לעצמו והוא לבדו יחליט בכל נושא. הבעיה היא שבכוח לבחון את הנושא בדברים הנוגעים אליו בטרם יקבל החלטה, אותו אדם אינו יכול לבחון זאת במבחן אמתי, מפני שהוא הדיין והוא העד, הוא התובע והוא הנתבע. כל אדם זקוק לקנה מידה חיצוני, אמין ויסודי, שאיננו נגוע ואשר מסוגל למסור מבט אובייקטיבי. לנו ב"ה יש את השולחן ערוך, אבל לא די בכך, הוא אינו מקיף כל עניין. יתרה מזאת, לכמה אנשים יש גישה מקפת ומספקת אליו? במובן הזה אלו שלא למדו

2 ראו במאמרי "למשמעות עשה לך רב בזמננו", בביטאון ישיבת הגולן "קול ברמה", גיליון ל, קיץ תשע"ח.

דיים בוודאי זקוקים לעצה ולהדרכה, ואפילו מי שלמד, הלא המציאות מפגישה עם אין סוף אפשרויות שזקוקות לפסיקה.

כמובן שכל אחד יכול להתייעץ עם מי שהוא רוצה, בדומה לחסידים ואדמו"ר (=אדוננו! מורנו ורבנו). החסיד מקבל על עצמו את מרות האדמו"ר, לא על מנת שיוכל לאכול משאריות מאכלו, ואף לא כדי לשיר מגנינות חסידיות. קבלת האדנות נצרכת כדי שיהיה מי שייתן לו קנה מידה לחייו, הוראות והגבלות. זה המקום שבו עומד הרב, ולא רק כפוסק הלכה, כמפרש את דברה של ההלכה במציאות המיוחדת למעשה, אלא גם כמי שיכול לתת קנה מידה לדרך ראויה הכוללת התוויית כיוון, סימון מטרות, ובעיקר לרומם את חברי הקהילה, להתוות דרך מוסרית, לקדש ולטהר.

לפיכך, אף שהיה בסיס לטענת קורח, שהרי נאמר ע"י הקב"ה "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלֶכֶת כְּהֹנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות יט, ו), יחד עם זאת הקב"ה אומר למשה שעם ישראל זקוקים לתורה, וכי משה רבנו הוא שיביא להם את התורה הזו, הוא יקדש את העם. זהו עצם המושג "מרא דאתרא"³.

וזה הייתה התשובה שנתתי לעצמי לפני עשרים שנה: דווקא בשבת קורח, מתבררת סוגיית הרבנות. המעמד באותה שבת הכריז מעצמו: הקהילה מבינה את הצורך ברב. נמצא שאין שבת מתאימה יותר משבת קורח להכרזה על כך שהקהילה קיבלה על עצמה סמכות תורנית. על דרך ההלצה נאמר: משה רבנו טען כלפי קרח ועדתו "רַב לְכֶם בְּנֵי לְוִי" (במדבר טז, ז), וכנגד זה הכריזה קהילת חיספין: "רב לכם (לנו) מבני לוי!".

צומח, צונח או מצמיח

באחד היישובים התמהמהו שנים רבות בהעמדת רב לקהילה. פעם הזדמנתי לנסיעה עם מזכיר היישוב. "למה אתם ממתנינים?" שאלתיו. "אנחנו מעדיפים רב צומח על פני רב צונח" הייתה תשובתו. עברו ח"י שנים מהקמתה של קהילה חשובה זו עד שהיא מינתה רב לראשה.

אני סבור שזו איננה הסוגיה המכרעת בשאלת טיבו והתאמתו של רב לקהילתו. השאלה החשובה, שהיא תמיד הבסיס לכל מפעל, היא שאלת המטרה. לקהילה יש

3 עיינו עוד בדבריו של הגרי"ד סולובייצ'יק על חטא קורח כפי שהובאו בספרו של הרב הרשל שכטר שליט"א "נפש הרב", עמ' לח.

ציפיות ודרישות משלה, אולם מה היא הציפייה של הרב עצמו ביחס לקהילתו? ההגדרה שאני סבור שהיא המתאימה, לכל הפחות לקהילתנו, היא היותו "רב מצמיח". הרב צריך לראות את עצמו כגנן המופקד על גן הזרוע ונטוע בפרחים, שיחים ועצים מגוונים שונים. לכל מין, צורת גידול שמתאימה לו. על הרב להפריח את השדה כולו. עליו לחתור למצב שבשדהו לא יצמח ג'ונגל אלא גן ססגוני. לא משנה אם הרב צונח או צומח, העיקר שיהיה מצמיח, בבחינת "מצמיח ישועות".

מדובר בגישה שונה ובדרך פעולה אחרת בהנהגת הרבנות מזו שהייתה מקובלת בדרך כלל בדורות קודמים, גישה הקיימת גם היום במקומות אחרים. כבר אמרנו שכל רעיון של הצבת "ממסד" בראש המבנה החברתי מעורר נוגדנים, במודע או שלא במודע. הרב נתפס בדרך כלל כ"שומר חומות הדת". הוא משמש כחייל שתפקידו למנוע פריצה מגדרות האסור והמותר. עיקר עניינו הוא בבניית ממד היראה. בדורנו קיימת דרישה נוספת. כמוכן שאי אפשר בלי הממד של "עומד על המשמר", אולם על הרב להעתיק את מרכז הכובד של השפעתו ושל האנרגיה שלו לעיצוב הפנימיות של הציבור, לשכלול הכוחות הרוחניים שנמצאים בעומק נשמת חברי הקהילה. זו כמוכן העבודה הקשה שבקודש: כיצד לטפח את הצדדים הפנימיים באופן שיתעורר רצון פנימי לעבודת ה'?

אחת הדרכים הנדרשות לשם כך, לענ"ד, היא להיות בבחינת "מעורב בדעת עם הבריות". מה פירושה של ההוראה הזו?

"מעורב בדעת עם הבריות"

רבן של ישראל, משה רבנו, תיאר את תחומי פעילותו בשלושה מישורים, שמאז ועד היום הם בסיסה של עבודת הרבנות. התחום האחד: "כי יבא אלי הָעַם לְדַרְשׁ אֶ-לֵהִים"; השני: "כי יְהִי לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ" השלישי: "וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵי הָאֶ-לֵהִים וְאֶת תּוֹרֹתַי" (שמות יח, טו-טז). התחום הראשון - תיווך בין היחיד מישראל לבין הקב"ה. השני - ישוב סכסוכים בין איש לרעהו במשפט או בכל דרך אחרת. השלישי - הוראת התורה באופנים שונים.

אלו היו תמיד התפקידים הקלאסיים של עבודת הרב. מסדר דבריו אנו למדים שמשם רבנו ראה את תפקידו, בראש ובראשונה, ככתובת שאליה באים לדרוש א-לוהים. כיוון שכל אדם פוגש את הקב"ה באופן אחר, ומכיוון שאנשים שונים מוטרדים משאלות שונות, מן הראוי שכל אחד יקבל את התשובה ההולמת אותו. לפיכך משה רצה לתת הזדמנות לכל מי שחפץ בכך לפגוש אותו אישית. לכן, אף שלכאורה פרשת יתרו מלמדת שמשם קיבל את עצת יתרו לפזר את העול על שרי

ישראל וביצע אותה מיד לאחר מכן, הרי שמפרשת דברים עולה שהוא ביצע בפועל את עצת יתרו רק שנה מאוחר יותר, רק לפני שהחלה התנועה לארץ ישראל, לקראת מצב שבו משה לא יוכל להגיע לכל אחד ואחד. עד אז הוא שימר את גישת "הדלת הפתוחה".

משה רבנו מלמדנו שהפיכת דבר ה' למערכת של הודעות ואזהרות בלבד, או יצירת מסגרת או איריה החוצצת בין האדם מישראל לבין מוסרי התורה, גורמת בהכרח לירידה ברמת הגילוי של ריבוננו של עולם במחנה ישראל. עם כל העומס האדיר המוטל עליו, אפילו עד כדי חשש של "נבל תבל" (שמות יח, יח), עדיין היה סבור משה שיכולת ההשפעה ומסירת דבר ה' עוברת דרך פתיחת ערוץ בין-אישי, ומתוך כך גם יכולת התערבות בכל דבר ועניין.

בלשון אחרת, ניתן להגדיר זאת במילה אחת: נגישות. זהו תנאי בני גד ובני ראובן לעבודה מוצלחת של הרב. חובתו היא ליצור איריה ומערכת יחסים עם בני הקהילה, כך שלכל אחד יהיה ברור שבמידה ותהיה לו שאלה, בעיה או בקשה כלשהי – תהיה לו כתובת נוחה, נעימה ויעילה שתעזור לו. מפיו של הרב אברהם דב אורבך שליט"א שמעתי: יכול רב להיות מופלג בתורה, דרשן בחסד, מגיד שיעור מופלא, אך כל זה אינו שווה אם אין לחבר הקהילה הרגשה שכאשר תהיה לו בעיה כזו או אחרת הוא יכול לפנות לרב. יכול להיות, וכך זה בדרך כלל, שהבעיה הזו תצוף אחרי שנים רבות, וכרגע אין לו לאדם שום צורך אישי בקשר עם הרב, אך עצם הידיעה שאם תהיה לו בעיה הוא יוכל לפנות לכתובת הזו – זה הדבר שקושר אותו לרב. בלי זה, גם דרשותיו ושיעוריו מאבדים הרבה מערכם. דבר זה אפשרי רק אם הרב מעורב בחיי הציבור והיחיד, מגלה אכפתיות לכל עניין ונושא, וגם פועל כמידת יכולתו לעזרתו של הפונה.

דומני כי זה אחד הפירושים האפשריים למעלת "מעורב בדעת עם הבריות".

המעורבות של הרב צריכה לבוא לידי ביטוי גם בעצם עבודתו ושאירתו, והיא: לרומם את הציבור. עליו להיות קשוב לדופק החיים של הקהילה, להכיר את קצב הצמיחה שלה, את היכולות הנוכחיות והפוטנציאליות שלה ואת רמתה הרוחנית. מה שעלול לקרות הוא שהרב, כמי שרוצה לקדם את הקהילה ואשר בוודאי היה רוצה לראות כיצד השינויים החיוביים מתרחשים במהירות הראויה, "יקשור חבל על צווארו של הציבור" ויתחיל לרוץ בקצב שלו, של הרב, מתוך תקווה שכל הציבור ירוץ איתו. כמובן שמה שיקרה הוא אחת משתיים, או שהציבור ייחנק או שהחבל ייקרע. ובכן, האם אפשר להנהיג ציבור בלא להיות מעורב בדעת עם הציבור? בעניין זה חשובה מאוד ה"דעת". סיפר לי ידיד שהתמנה לרבנות בקהילה

מסוימת, שבאותה שבת שבה הוכתר לרב, באותה שבת הוא גם סיים אותה, משום שהוא היה עיוור בנקודה זו ודרש מהקהילה דרישות הלכתיות שלא התאימו כלל למצבה הרוחני באותה עת. רב צריך לחשוב היטב מה הוא גובה הרף שהוא מציג ובפני מי, האם הזמן מתאים ומה היא הדרך שבה יש לקדם את התהליך.

"מעורב", אם כן, מתפרש במובן של נגישות אישית ותכנית, ו"דעת" מתפרש במובן של חיבור, כמו "וְהָאֲדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ" (בראשית ד, א) מלבד דעתו של הרב כמובן, הרב גם צריך "דעת" – שכל, רגישות, אינטואיציה. אומרים שמלבד ידע בארבעת חלקי השולחן ערוך, צריך הרב לדעת את ה"חלק החמישי", שפירושו "כיצד להתהלך עם בני אדם".⁴

"איש על העדה"

למשמעות המעורבות של הרב ב"חלק החמישי של השולחן ערוך" יש פרשנות נוספת, והיא: הנהגה רוחנית. זה נושא חשוב ביותר. יש כאלו שסוברים שעל הרבנים להצטמצם בארבע אמות של הלכה, במובנה הצר של המילה. בדורות קודמים הצטמצם תפקידם של הרבנים לפסיקת שאלות. הם נדרשו לשמש מופת בהנהגתם וביראתם, אבל העם הכיר בסמכותם רק כאנשים קדושים ולא כמנהיגים. ב"ה, כיום אנו חיים בעידן שגם הנהגה רוחנית מתגלגלת לפתחם של רבנים. זוהי שעתה היפה של הרבנות.

הרב שלמה דיכובסקי שליט"א הראה שכבר בתורה ישנה דרישה להתייעצות עם הנהגה רוחנית בנושאים שאינם הלכתיים מובהקים, שהרי יהושע נדרש לעמוד לפני אלעזר, ולהתייעץ עמו בנושאים של כלל ישראל. הרב שפירא זצ"ל הצביע על ברייתא בפסחים (נו, א) שאומרת שחזקיהו המלך תיקן ששה דברים, וחכמים לא הודו לו על שלושה מהם, ובהם גם נושאים שאינם "הלכתיים טהורים", אלא פוליטיים לגמרי. כנראה שאז לא קראו לזה "פוליטיקה" אלא תורת חיים.

הנהגה רוחנית כוללת תחום רחב מאוד שאינו תחום דווקא במקורות הלכתיים, אלא כולל את חיי הציבור הכוללים, בין אם המדובר במישור הקהילתי ובין בנושאים ציבוריים כלל ישראלים. רב הוא לא רק משפטן, לא פחות מכך הוא גם מחנך ומנהיג ציבור.

4 ראש הישיבה שלי, הרב חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל, היה מוסיף בחצי הלצה – חצי רצינות: רב צריך לדעת גם את החלק השישי של השו"ע: כיצד מתהלכים עם כאלו שאינם בני אדם...

נעים זמירות ישראל דימה את דבר ה' לנר ואור, באומרו "נר לְרַגְלֵי דְכָרְךָ וְאֹר לְנִתְיָבְתֵי" (תהילים קיט, קה). בפירוש לפסוק מסביר המלבי"ם שההולך בדרך צריך אור גדול המאיר למרחק, שיראה לו את הנתיב ואת הדרך, ובנוסף צריך גם אור קטן שיאיר לו את מקום הליכתו לבל יִנְגַף. כך גם ההולך בדרך ה' זקוק גם לאור שיראה לו את הכיוון הכללי, וגם לאור שיאיר לו כל צעד ושעל. תאורת הנר היא משל להלכה, זהו ה"נר לרגלי". אולם יש בתורה גם הדרכה כוללת יותר, והיא הקרויה "אור לנתיבת", זה הכיוון הכללי יותר בחיים.

"עבד לעם קדוש"

ההנהגה הרוחנית מקיפה את כל עתותיו של הרב. לפסיקה, דרשנות והרבצת תורה יש לרוב שעות קבועות, אולם ההנהגה תובעת התמסרות גדולה בהרבה. זהו היסוד: נתינה ללא שיעור. על רב קהילה למסור את כל זמנו, מרצו ומחשבותיו לרשות בני הקהילה, שאם לא כן, אין מה לדבר על הנהגה רוחנית. עליו להיות "מעורב בדעת" באופן מוחלט.

מי שרוצה להיות "קדוש", "פרוש", שיישב בבית המדרש ולא ייטול על עצמו את עול הציבור. בקידוש שערכה הקהילה בשבת קורח אחרי ההכרזה על המינוי, עמדתו על נקודה זו, בהתייחסי למוצא משפחתי מבית לוי: בפרשת בהעלותך נאמר שעבודת הלויים בבית המקדש תבוא אחר שבני ישראל יסמכו ידיהם עליהם (במדבר ח, י). אין די בזה שהלויים מתקדשים, אלא האומה מבטאת את רצונה והסכמתה שהמעשים שיעשו הלויים יעשו בשם האומה. לאחר מכן נאמר: "וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם וְגו' כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הָמָּה לִי וְגו'" (שם טו-טז). מתבקש מאליו להבין מדוע חוזרת התורה פעמיים על הפועל "נתונים", מה שלא מצינו בפועלים אחרים? והתשובה פשוטה גם היא, אין ספק שכוונתה של התורה להדגיש את עומק מסירותם של הלויים וחובתם להיות נתונים לעבודת ה'. לכן חוזרת התורה ומדגישה זאת שוב בפרשת קרח: וְאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי וְגו' לְכֶם מִתְּנֵה נִתְּנִים לַה' וְגו'" (יה, ו).

יחד עם זאת, צריך להיות מודעים לכך שקיימת סכנה של צניחה רוחנית במידה והרב יעסוק אך ורק בתפקידים שעבודת הרבנות מטילה עליו. בוודאי ש"מעורב בדעת עם הבריות" על כל משמעויותיו תובע מחיר. כל שעה של עיסוק בשפיר ושליא משמעותה פחות דפי גמרא, והשעות הללו הולכות ומצטברות ככל שהרב נוטה לעסוק בסוגיות ציבוריות ונושאים נוספים. לא רק זאת, העיסוק בענייני הבריות משפיל לעיתים את הרוח ועלול לצמצם את הנפש שמבקשת לעסוק בדבר ה'. רב צריך לזכור את דברי יהושע "הטל עליהן צרכי ציבור והן כלין מאליהן"

(סנהדרין יז, א), דהיינו שעל מנת למנוע מאלדד ומידד נבואה יש להטיל עליהם צרכי ציבור, וממילא ירדו ממדרגתם הרוחנית.

מנגד, מגדולי האומה, אברהם אבינו ומשה רבינו, למדנו שיש למסור את הנפש ולהקריב את המעלה הרוחנית שאפשר לרכוש, על מזבח קירוב הציבור לעבודת ה' יתברך. חכמי הדורות למדו שה' יתברך משלים את החסר "על חשבוננו"⁵, וכפי שכתב הרב יעקב קנייבסקי זצ"ל (אגרות קהילות יעקב ב, ס"ג) שהעוסקים בזיכוי הרבים זוכים לסייעתא דשמיא הרבה יותר ממה שהם מסוגלים לפי כישרונותיהם.

אלא שלא די בכך, יש צורך בחיבור קבוע עם תחנת כוח של תורה כדי להטעין את המצברים. דבר זה למדנו ממשה רבנו ע"ה, שבפרשה העוסקת בהנהגתו אחר חטא העגל נאמר: "ומִשָּׁה יָקַח אֶת הָאֶהָל וְנָטָה לוֹ מַחוּץ לַמִּחֲנֶה הֶרְחַק מִן הַמִּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֶהָל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מִבְקֵשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֶהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מַחוּץ לַמִּחֲנֶה" (שמות לג, ז). משה יצא מהמחנה, מעסקיו עם הבריות, כדי לשמוע את דבר ה', ורק לאחר מכן הוא שב אל המחנה. אוהל מועד היה מקום הפגישה עם דבר ה' במקוריותו. חשוב, נצרך וחיוני לצורך שמירת הרעננות וההתקדשות של הרב, שיהיה לו "אוהל מועד" משלו לפגישה עם דבר ה', כשם שלמשה רבנו הייתה מעין ישיבה שכל מבקש ה' היה יוצא לשם.

למעלה מזה, עבודת הרבנות זקוקה למשפחה תומכת, כזו שמבינה את חשיבותה של המלאכה הזו, שמוכנה לפנות חללים של זמן ומקום על מנת לאפשר לרב לבצע את ייעודו מתוך פניות נפשית ומעשית.

מטה אהרן

אסיים במה שפתחתי, בדברים שאמרתי בין שחרית למוסף בפרשת קרח תשמ"ז.

ישנן שתי תמיהות בפרשה: האחת, קרח מערער על מנהיגותו של משה ואהרן ובעצם על עצם שליחותם. עצם מסירת התורה על ידי משה עומדת בסכנה, לפיכך כל החולקים נענשים בעונשים כבדים. שלושה עונשים מופלאים מופיעים בזה אחר זה: קרח ועדתו נבלעים בארץ הפותחת את פיה, מאתיים וחמישים איש מקטירי הקטורת נספים בשריפה מאת ה', וחמישה עשר אלף מהמתקהלים על משה ואהרן מתים במגיפה. והנה, הקב"ה מבקש ממשה עוד דבר נוסף – מבחן המטות, שהוא זה שיביא להשקטת התלונות (שם יז, כ). לכאורה אות זה קטן בהרבה מקודמיו, הן

מבחינת העוצמה והן מבחינת הפומביות שבו. מדוע דווקא אות זה ישקיט את התלונות? ועוד שאלה: מדוע ה' מצווה את משה לשמור את מטה אהרן למשמרת לבני מרי? מדוע לא ציווה כדבר הזה ביחס למטה משה, מטה הא-לוהים, שעשה אותות ומופתים גדולים בהרבה מאשר "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים" (במדבר יז, כג)?

בתשובתנו עמדנו על שתי הנהגות שונות – הנהגת משה והנהגת אהרן. כמה וכמה הבדלים בין שיטות ההנהגה של שני האחים. אחד מהם מופיע בגמרא בסנהדרין. משה רבינו פעל על פי מידת הדין, "יקוב הדין את ההר" (סנהדרין ו, ב). הוא הוכיח, ביקר, והטיל על האנשים את האחריות למעשיהם. האמת תובעת צדק מוחלט ללא סטייה, ללא פשרות. ואילו אהרן "אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחברו" (שם). הוא הודרך בראש ובראשונה ע"י חסד, נועם ואהבה.

בפרשתנו התורה מספרת שהערעור על מנהיגותם של משה ואהרן חייב תגובה קשה מאוד, אך פלאית ככל שתהיה – אין בה עדיין כדי לשכנע. מכות וענישה הם דברים כואבים, אך לא משכנעים כדבעי. הדבר היחיד שיכול להביא לכך שייפסקו התלונות הם רק המעשים החיוביים. דווקא פריחת המטה סיימה את הוויכוח, ככתוב "ויקחו איש מטהו" (במדבר יז, כד) – ללא אומר.

בזה מוסבר מדוע דווקא מטה אהרן הושם למשמרת. מטה משה היה אכן מטה פלאי, אך הוא היה מטה שדרכו להכות. הוא הכה את המצרים, את הים, את הסלע. מטה כזה לא שמים למשמרת כאידיאל, הוא היה מטה לצורך השעה. המטה המוצג לראווה ולדורות הוא המטה הפורח, "המקל המצמיח" כפי שאמרנו. מקל נועם של תלמידי חכמים של א"י ולא מקל חובלים של בבל.

ועוד הוספנו: במטה אהרן אירע נס, עץ יבש הוציא פרח, הציץ ציץ ולבסוף גמל שקדים. אלו שלושה שלבים שמופיעים בכל פעולה חיובית. בתחילה העץ מוציא פרח, אחר שהיה עירום לחלוטין נרקמת התחדשות שתחילתה בהופעת פרחים. אבל זהו רק יופי חיצוני, תחושת הרעב עוד לא באה על סיפוקה. ואז מציץ מהענף ציץ המכיל פרי. בתחילה פרי קטן, בוסרי, איננו יודעים עדיין מה יהיה גודלו ותוארו, אך כבר יש תקווה לבאות. בשלב הבא הוא גומל שקדים.

במטהו של אהרן אירעו שני ניסים. האחד, המטה פרח בן לילה. כידוע, בדרך הטבע כל מפעל אינו מבשיל אשכולותיו בזמן קצר. רק לאחר עבודה מסורה, ובעיקר הודות לסייעתא דשמיא, יש לקוות להצמחת פרי הארץ לגאון ולתפארת. הנס השני, שהפריחים לא נפלו, אלא נשארו במטה, כך שמצד אחד הוציא העץ פרחים כדרך

כל פרחי האילנות, ומהצד השני גמל שקדים. זוהי בעצם תפילתו של כל אדם: שמעשי ידיו יצליחו להניב פרי שהוא גם טעים למאכל וגם נאה ופורח. דבר זה יכול להיעשות אך ורק כדרך שנעשה הנס במטה אהרן – בצניעות, בתוך האוהל, לא במעשים גדולים שבהם הארץ מתבקעת ואש יורדת מן השמים.

יהי רצון שנזכה להרמת קרן התורה בדרכו של אהרן הכהן, "שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם" (אבות ב, א).